

Церкви Києва

Київ... Місто вічної юності... Місто, славна історія якого нараховує півтори тисячі років, де легенди й дійсність живуть поруч. „Матір'ю міст руських" здавна величають його. Мільйони туристів прагнуть побувати тут, постояти на історичній Старокиївській горі, помилуватися з високих круч Славутича білосніжними новобудовами, які щільним колом обступили Київ, торкнутися теплого каміння величних пам'яток сивої давнини...

Славетна Софія Київська. Дивне відчуття охоплює кожного, хто переступає її поріг. Десь поза стінами залишається гомінливе двадцяте століття. Віки розступаються, і перед притихлими екскурсантами постає далеке минуле... Час розквіту Київської Русі, коли установлювала вона широкі торговельні й дипломатичні зв'язки з державами Заходу і Сходу, коли багато королів Європи малі за честь породичатися з великим князем київським, коли чутки про багатство, красу і яскраву самобутню культуру Києва доходили до найвіддаленіших країн і народів. Саме тоді літописець з гордістю вивів: „...Вся честь й слава й величство й глава всем землям русским — Киев".

По пам'ятках, що входять до складу Державного архітектурно-історичного заповідника „Софійський музей", можна читати історію вітчизняної архітектури й монументального живопису XI—XIX століть. Це — Софійський собор і ансамбль колишнього Софійського монастиря. Золоті ворота. Кирилівська та Андріївська церкви. Трапезна Михайлівського Золотоверхого монастиря. Найдавніші пам'ятки — Софійський собор і Золоті ворота зведено в період князювання Ярослава Мудрого. У першій половині XI століття він розширює межі древнього Києва та будує величний ансамбль кам'яних споруд. У „Повісті временних літ" під 1037 роком про це сказано так: „Заложи Ярослав город великий Киев, у него же г рада суть Златыя врата, заложи же й церковь святія Софья, митрополью, й посемь церковь на Златых вратах камену святія Богородица блоговещенье, посемь святого Георгия манастырь й святія Орины".

За цими скупими словами літописця стоять талант і праця багатьох тисяч безіменних майстрів — зодчих і каменярів, штукатурів і мулярів, різьбярів по дереву і каменю. Монументальні споруди того часу являють собою одну з найяскравіших сторінок в історії культури Київської Русі — спільного періоду в розвитку культури російського, українського та білоруського народів. Пам'ятки архітектури далекого минулого — свідки й безпосередні учасники життя Києва протягом багатьох сторіч. Вони пережили навалу орд степових кочовиків у грізному 1240 році, періоди занепаду й відродження міста у XIV—XVI століттях. бачили національно-визвольну боротьбу українського народу під керівництвом Богдана Хмельницького проти польсько-литовських феодалів у XVII столітті. Пам'ятки ці набули нових рис у період піднесення української культури,

викликаного возз'єднанням України з Росією.

У 1934 році в стародавньому Софійському соборі було створено музей. Тоді ж тут розпочалися науково-дослідні та реставраційні роботи. Софія Київська почала служити справі естетичного й патріотичного виховання трудящих, справі пропаганди культурної спадщини нашого народу.

Великих збитків завдали музею фашистські загарбники під час Великої Вітчизняної війни. Хоч сам Софійський собор не зазнав руйнування, однак окупанти пограбували його архіви, вивезли цінні фрески XII століття з Михайлівського Золотоверхого монастиря, що зберігалися у храмі. Лише після війни їх повернули музею в пошкодженому вигляді.

Наприкінці 40-х років у соборі поновилися дослідні роботи. Тут працювали й працюють такі визначні вчені, як В. Лазарев, М. Каргер, В. Левицька, Ю. Асеєв, М. Кресальний, С. Висоцький та інші. Для розробки методики реставрації настінного живопису Софійського собору було створено спеціальну лабораторію на чолі з відомими реставраторами Л. Калениченком, Є. Мамолатом, О. Плющ. Науково-реставраційною радою керували академіки І. Грабар та В. Лазарев. На базі реставрації живопису Софії Київської було виховано плеяду українських реставраторів-монументалістів.

У результаті науково-дослідних робіт було створено макет зовнішнього вигляду Софійського собору XI століття, опущено на первісний рівень підлогу, на стінах розкрито зпід столітніх нашарувань кіптяви й пилу, зпід пізніших записів мозаїки і фрески XI сторіччя, проведено великі роботи по вивченню технології стародавнього розпису, розшифровці сюжетів. При розчищенні фресок від олійних записів на них було виявлено стародавні написи — графіті, що становлять цінні пам'ятки давньоруської писемності.

Під час археологічних досліджень на території заповідника одержано цікаві відомості про стародавню топографію місцевості, про історію її забудови, виявлено сліди древніх виробничих комплексів, знайдено залишки кам'яного муру митрополичого подвір'я XI століття.

У фондах Софійського заповідника зібрано понад 60 тисяч одиниць зберігання. Це археологічні колекції, обмірні креслення по пам'ятках, звіти про дослідницькі роботи, предмети декоративно-прикладного мистецтва, негативи, фотографії, архітектурні деталі. У зібранні заповідника — фрагменти мозаїчної підлоги й мармурові капітелі з розкопок Десятинної церкви, мозаїки і фрески XII століття з Михайлівського Золотоверхого монастиря, зразки золотного шитва XI—XII століть, колекція копій монументального живопису з пам'яток архітектури на території України.

Великі науково-дослідні та реставраційні роботи проведено також у філіалах заповідника — Золотих воротах. Кирилівській та Андріївській церквах. Михайлівській трапезній. На реставрацію цих найцінніших пам'яток архітектури держава щорічно виділяє великі кошти.

Архітектурна довершеність Софійського собору, багатокольорові мозаїки і фрески XI сторіччя вражають людей протягом віків. Творчість майстрів минулих епох викликає постійний інтерес до цієї чудової пам'ятки. Ріку рік збільшується потік відвідувачів Софійського заповідника. Щороку тут буває понад два мільйони чоловік, серед них тільки на території Софійського собору — півтора мільйона.

Це школярі та студенти, робітники й колгоспники, туристи з братніх республік, численні гості з зарубіжних країн.

Пам'ятки Софійського заповідника — це віхи вітчизняної історії, культури, мистецтва. Вони розповідають про талант і мудрість наших далеких предків, розкривають перед нами дивні грані краси, створеної руками людини, вони свідчать про одвічні корені дружби й єдності братніх слов'янських народів, вчать любити історію своєї Вітчизни.